

Cynodontium gracilescens

Svanklipptuss

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Dicranales, **Familj:** Rhabdoweisiaceae, **Släkte:** *Cynodontium* (klipptussar), **Art:** *Cynodontium gracilescens* - svanklipptuss (F.Weber & D.Mohr) Schimp. **Synonymer:**

Kännetecken

Arten växer i luckra, gröna tuvor. Den hör till de mer storvuxna i släktet; skotten kan bli upp till 6 cm höga. Bladen är smalt triangulära och försedda med en tydlig nerv som upphör i bladspetsen. De övre bladcellerna är kvadratiska, ca 10 µm breda och kraftigt mamillösa. Bladskivan är ett cellager tjock. Bladkanten är tillbakaböjd i den nedre halvan. Kapseln är upprätt, kraftig och som torr färad, och den sitter på ett säreget krökt kapselskaft. Annulus består av små celler. Peristomtänderna är välutvecklade och djupt kluvna.

I fält är svanklipptuss oftast lätt att känna igen när den har sina typiska, krökta kapselskaft. Äldre, torra kapslar har ofta mer eller mindre raka kapselskaft, och då är arten svår att skilja från andra storvuxna arter i släktet, t.ex. praktklipptuss *C. fallax*. Gör man tvärsnitt av bladen känner man dock lätt igen den på de kraftigt mamillösa cellerna som är tjockväggiga och smalt ovala i tvärsnitt.

Utbredning och status

Arten förekommer mycket sällsynt på några platser i de västligaste, nederbördsrika delarna av Dalarna och Jämtland. Den är sällsynt även i Norge och saknas i övriga Norden. Arten förekommer spridd i Europa, och den är även känd från Amur, Himalaya, Kina, Japan, Grönland och Nordamerika. Arten är rödlistade i flera andra länder i Europa. På Fulufjället i norra Dalarna hittades arten först på en lokal 1988, där den påträffades vid återbesök 1996. Dessutom hittades den på flera platser i tre ytterligare kanjondalar runt fjället. Ett oväder hösten 1997 med kraftiga översvämningar som följd kan ha förstört några av populationerna vid Fulufjället. Tre av kanjondalarna i Dalarna ligger inom naturreservat som är på väg att bli nationalpark, den fjärde ligger strax utanför.

Ekologi

Svanklipptuss växer i sprickor på fuktiga klippor i skuggiga till halvexponerade lägen på lokaler med hög eller mycket hög luftfuktighet. Substratet är vanligen sura bergarter som granit och gnejs. Arten växer gärna på klippor intill vattenfall och forsande bäckar. Även på gynnsamma lokaler tycks endast enstaka tuvor av arten förekomma. Klipporna som den växer på kan vara artrika; där kan t.ex. finnas andra ovanliga arter såsom snedbladsmossa *Anastrepta orcadensis*, praktklipptuss *Cynodontium fallax* och skuggmossa *Dicranodontium denudatum*.

Hot

All form av påverkan på lokalklimatet som t.ex. avverkning och dämning i närheten av populationerna innebär allvarliga hot och måste undvikas.

Åtgärder

Lokalerna med svanklipptuss måste lämnas för fri utveckling och vattendragen lämnas opåverkade. Dessutom bör miljöer både uppströms och nedströms kända förekomster lämnas orörda så att arten i framtiden har en möjlighet att öka sina populationer. De kända populationerna av mossan bör övervakas, särskilt de vid Fulufjället där arten kanske redan försvunnit.

Övrigt

Utländska namn – NO: Fagerskortemose, GB: Slender Dog-tooth.

Etymologi: *gracilescens* = som blir spensligare; avsmalnande; presens particip av *gracilescere* (lat.) = smalna av.
Uttal: [Synodontium grasiléssens]

KEY FACTS A relatively large species forming lax, up to 6 cm high, green tufts. Leaves linear-lanceolate, slowly tapering. Nerve distinct. Upper laminal cells quadrate (c. 10 µm), strongly mamillate. Capsule stout, erect, striate when dry. Seta characteristically arcuate. Annulus consisting of small cells. Peristome teeth well developed, deeply split. - Grows in cracks and crevices of moist, acidic rocks (e.g. granite and gneiss) in shady to half-exposed situations. Typically found at sites with very humid air, for instance by waterfalls or rapids. Never abundant, typically occurring only as single tufts even at favourable sites.

Litteratur

- Ludwig, G., Düll, R., Philippi, G., Ahrens, M., Caspari, S., Koperski, M., Lütt, S., Schulz, F. & Schwab, G. 1996. Rote Liste der Moose (Anthoceroophyta et Bryophyta) Deutschlands. *Schr.-R. f. Vegetationskde.* 28: 189–306. BfN, Bonn-Bad Godesberg 1996.
- Söderström, L. (ed.). 1996. *Preliminary Distribution Maps of Bryophytes in Northwestern Europe. Vol 2 Musci (A–I)*. Mossornas Vänner. Trondheim.
- Weibull, H. 2006. *Cynodontium gracilescens* svanklipptuss s. 276. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. [AJ 6-23], Bladmossor. Sköldmossor - blåmossor : Bryophyta : Buxbaumia - Leucobryum. Artdatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Författare

Henrik Weibull 1997. Rev. Henrik Weibull 2006. Uppdaterad Tomas Hallingbäck 2010.